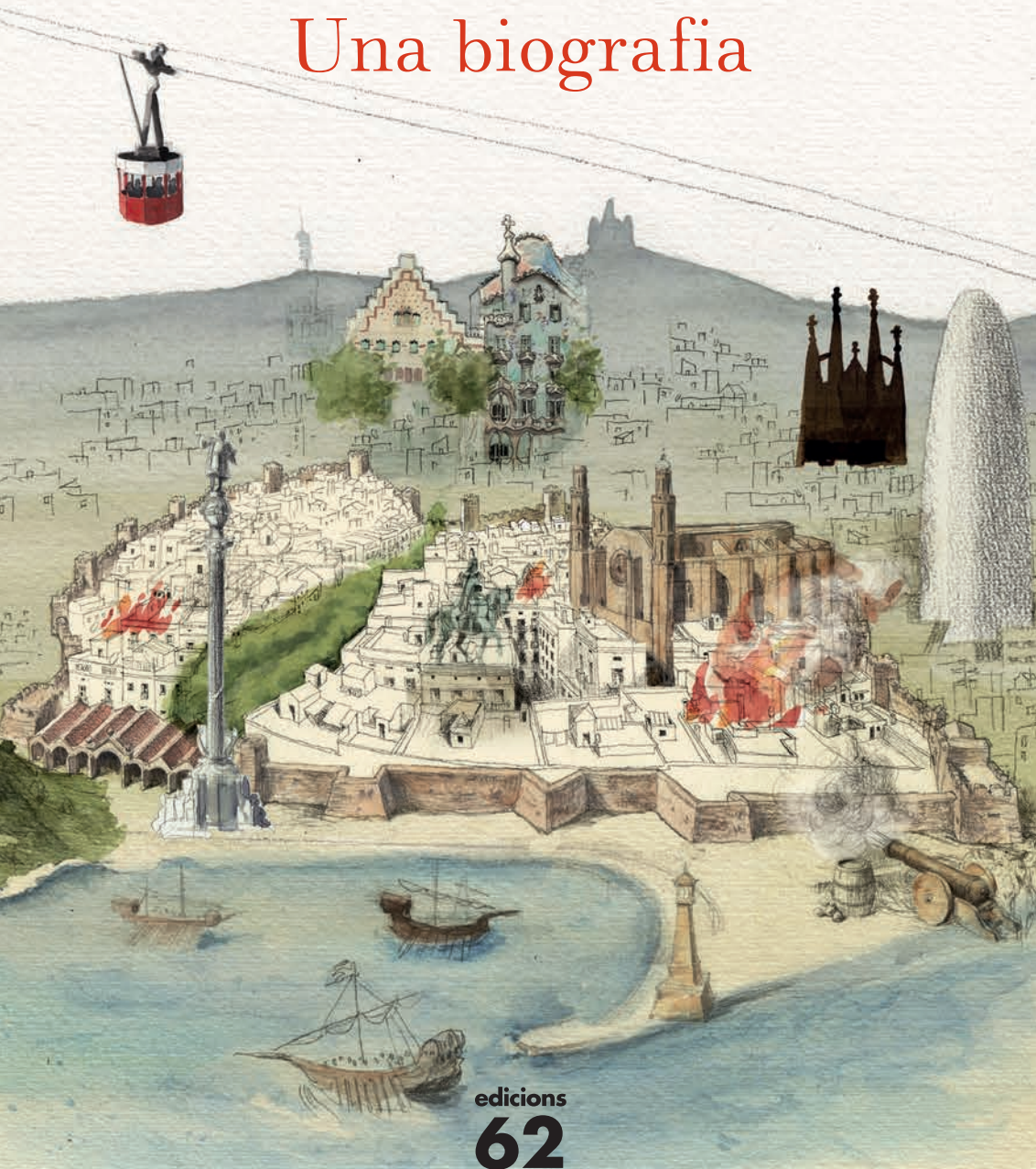

Una aventura passionant de més de 2.000 anys d'història

ENRIC CALPENA

BARCELONA

Una biografia

edicions

62

Enric Calpena

Barcelona

Una biografia

Edicions 62

Barcelona

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

© Enric Calpena Ollé, 2015

Procedència de les imatges:

p. 23: Institut Municipal d'Història (Arxiu Històric Municipal);
p. 41: Catalogació i Conservació de Monuments. Diputació Provincial de Barcelona; p. 87: Hipòtesi de Julia Beltrán de Heredia i dibuix d'Emili Revilla (MUHBA); p. 115: Transcripció: Joan García (MUHBA); p. 139: Hipòtesi de Julia Beltrán de Heredia i dibuix d'Emili Revilla-(MUHBA); p. 167: Arxiu Xavier Barral i Altet; p. 205: F. Carreras Candi, *La ciutat de Barcelona*, Barcelona, 1916; p. 285: dibuix original a l'Österreichische Nationalbibliothek; p. 505 Institut Municipal d'Història;
p. 731: 2C Construcción de la ciudad.

Primera edició: novembre del 2015

© d'aquesta edició: Edicions 62 s.a.,
Av. Diagonal, 662-664, 08034 Barcelona
www.edicions62.cat
info@edicions62.cat

Compost a Víctor Igual s.l.,
Aragó 390, 7.ª planta - 08013 Barcelona
Impressió a Cayfosa

DIPÒSIT LEGAL: B. 26.937-2015
ISBN: 978-84-297-7460-3

ÍNDIX

<i>Pròleg: Una història profundament humana</i>	17
1. UN PART MOLT LLARG	25
Els primers barcelonins, força espavilats	27
El pla de Barcelona	31
Els laietans	34
2. LA BÀRCINO ROMANA	43
Roma i Cartago: xoc de titans	45
El tractat de l'Ebre	47
El general Anníbal travessa Catalunya amb els seus elefants	50
La romanització	52
El naixement de la Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino	54
La ciutat de Bàrcino	57
Els primers pobladors de la ciutat	59
El centre de la vida ciutadana: el fòrum i el temple d'August	62
Com es vivia a Bàrcino?	65
El patrici Luci Minici Natal Quadroni i el seu auriga esclau	66
Camins entre tombes	71

ÍNDIX

Una porta al mar	72
La ciutat coronada	75
Febre constructiva	79
Un déu cristià	81
3. ELS VISIGOTS	89
Gal·la Plàcidia: una joia ben preuada	93
Bàrcino, darrer bastió de l'Imperi d'Occident	96
Barchinona	99
Dues seus episcopals	103
El creixement de Barcinona: el «suburbium»	106
Les desigualtats socials	108
La revolta de Paulus	112
Als visigots no els agradaven els jueus	114
4. BARSHILUNA	117
La capitulació de Barcelona	123
Musulmans als Pirineus	126
La mesquita i el soc de Madina Barshiluna	129
Terra de frontera	134
5. LA BARCELONA CAROLÍNGIA	141
Berà I, el primer comte de Barsilona	143
El comte Bernat de Septimània	149
Barcelona enmig del caos	154
Guifré el Pelós	159
6. APRENENT A SER CAPITAL	169
La Barcelona comtal	171
L'any en què Barcelona va morir	180
Barcelonalàndia o Catalunya	184
Els primers anys d'independència	187

ÍNDIX

Un matrimoni jove i ambiciós: Ramon Borrell I i Ermessenda de Carcassona	191
Berenguer Ramon I i la regència de la seva mare	195
Ramon Berenguer I, entre l'àvia i les dones	197
De Cap d'Estopes a Ramon Berenguer III, el Gran	202
7. EL GRAN SALT	207
Un dia a dia qualsevol	209
Ben organitzats: la Universitat	211
La política internacional	214
La Corona d'Aragó	217
La Catalunya Nova	218
Barcelona amb els ulls d'un viatger	222
Dins i fora muralles	224
Els mercaders de Barcelona	227
Pere I, un rei bel·licós	237
El rei Jaume	239
La conquesta de Mallorca	241
Barcelona, cap i casal de Catalunya	242
La conquesta de València	243
El Consell de Cent	245
La nova muralla	248
El Consolat de Mar	251
Les tres mans	253
Els jueus barcelonins	255
Els captaires	257
Els esclaus	258
La conquesta de Sicília	259
David i Goliat: la derrota dels francesos	261
Una revolta ciutadana	262
Una muralla inacabada	264

ÍNDEX

Els mals anys	265
La pesta negra	266
Santa Maria del Mar	270
La Diputació del General	272
El Descurat pren un literat de cap de gabinet	275
El pogrom del 1391	276
Un papa i un sant, assessors del rei	280
El Compromís de Casp	284
8. LA CRISI DE CREIXEMENT	287
Les disposicions del Consell de Cent	289
Les Corts del 1413: la consolidació del pactisme	303
Alfons, un rei renaixentista	312
La Biga i la Busca: dos partits polítics	315
Un conflicte dinàstic	321
El món cavalleresc: la plaça del Born i el Cavaller del Pi de les Pomes d'Or	326
L'Hospital de la Santa Creu	329
Ferran II, el rei Catòlic	336
La remença: un intent de regicida fallit	340
La Inquisició	343
Les conseqüències del descobriment d'Amèrica	345
La insaculació	346
Carles i l'entrada a Barcelona	350
La pirateria	357
Els jesuïtes	361
L'amenaça del Turc i la batalla de Lepant	366
424 carrers dins de les muralles: el carrer Ample	369
La Junta del Morbo	372
Barcelona: bella ciutat del món	377

ÍNDIX

9. DE CARA AL DESASTRE	383
El virregnat de Catalunya	385
La immigració francesa	388
Una societat violenta: el bandolerisme	394
Les Corts de 1626	400
La guerra a Catalunya	410
Pau Claris, president de la Generalitat	413
La revolta dels segadors	417
L'entrada de l'exèrcit espanyol	422
De com un boig guanya una batalla i altres atzars de la guerra	423
L'enverinament i la mort de Pau Claris	427
Lo any de la misèria	431
La Barcelona del Born	437
La primera guerra mundial de la història: la guerra de Successió	453
Les Corts a Barcelona	460
El rei Carles entra a Barcelona	465
Giovanni Gemelli: la Barcelona del 1708, òpera a la ciutat	468
La fi de la guerra	470
La guerra dels Catalans	476
10. DE CARA ALS NEGOCIS	507
La repressió: el decret de Nova Planta, el cadastre i la Ciutadella	510
Els anys foscos	520
La transformació de la ciutat	523
Giacomo Casanova a Barcelona	532
Els inicis de la Primera Revolució Industrial	538
El boom de Barcelona	555

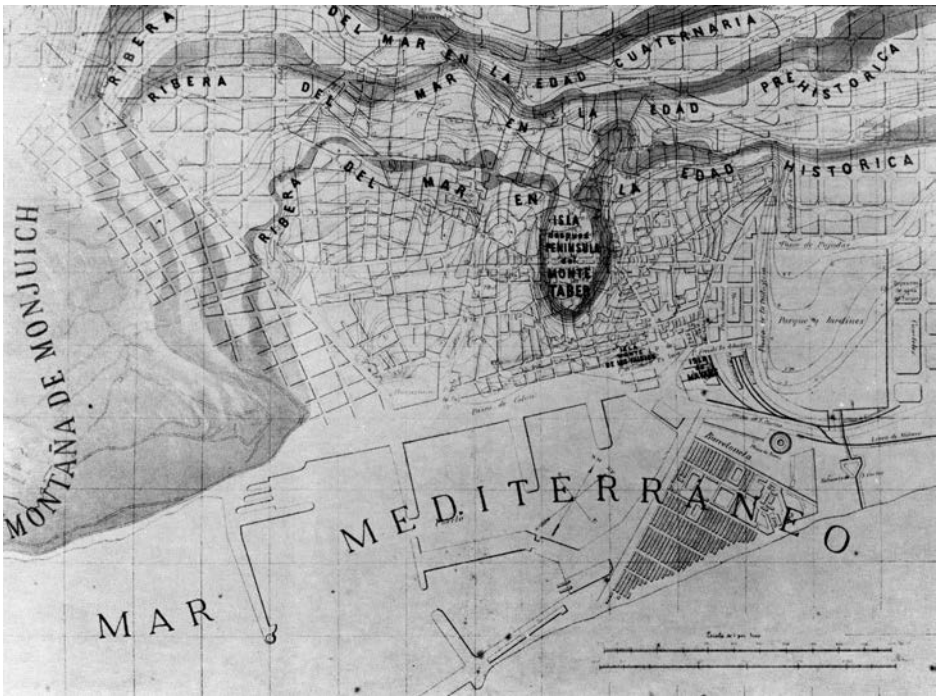
ÍNDIX

Un doble casament reial a Barcelona	558
La guerra del Francès	562
11. UN DESPERTAR CONVULS	601
Barcelona desperta	603
«Marchemos francamente, yo el primero...»	608
L'Estatut Reial	626
«Així ho he trobat i així ho deixaré»	629
Barcelona, la ciutat més gran de l'Estat, punta de llança dels canvis	639
La ronda d'en Tarrés o quan a les xocolateries s'hi anava a sucар el melindro	656
La diversió dels barcelonins: toros, globus, teatre	663
El somni barceloní: l'enderrocament de les muralles	671
Eixamplant Barcelona	677
Una història pròpia	682
A l'Àfrica, minyons!	696
Aires de canvi	705
La Febre d'Or	712
L'Exposició Universal de 1888	716
Barcelona a ritme frenètic	719
Nous estils ben moderns	723
12. UNA CIUTAT NOVA	733
A tota velocitat	735
El Tancament de Caixes	739
Visca Catalunya! o <i>muera</i> Espanya	742
La Setmana Tràgica	753
El nou barri Gòtic	758
El mite Gaudí	761

ÍNDIX

Alfons XIII, productor i guionista	768
La Mancomunitat de Catalunya	770
La Gran Guerra sacseja Barcelona	774
Un malson	778
La dictadura de Primo de Rivera i l'Exposició Internacional del 1929	783
La República catalana, un miratge	789
La Generalitat republicana	794
Tensions de preguerra	799
L'aixecament del 19 de juliol del 1936, minut a minut	806
El Comité Central de Milícies Antifeixistes Barcelona sota les bombes	811
L'entrada dels franquistes a la ciutat	816
La immigració dels anys cinquanta	818
La contestació al règim	823
Vents de canvi	825
<i>Agraïments</i>	828

UN PART MOLT LLARG

Pla de 1910 que indica l'evolució de la línia de la costa de Barcelona al llarg del temps.

Els primers barcelonins, força espavilats

A vol d'ocell, des de la serra de Collserola, a cinc-cents metres d'altura, la ciutat de Barcelona recorda una catifa d'edificis que s'estén des de la muntanya fins al mar. Però la catifa de ciment i pedra no és del tot plana. Cap al nord, hi ha un seguit d'arrugues, petits turons que acaben força abans que el riu Besòs desemboqui a mar. I, enfront del mirador, tocant a la costa, una mica cap al sud, es veu el penyal de Montjuïc, que els barcelonins anomenen, exageradament, «muntanya». I si la mirada continua més cap al sud, la catifa d'edificis s'aclareix una mica a mesura que s'apropa a l'altre riu que tanca Barcelona, el Llobregat. Barcelona, des del Tibidabo, fa la sensació que ocupa d'una manera natural aquest espai delimitat al nord pel riu Besòs, al sud pel riu Llobregat, a l'est per la mar Mediterrània i a l'oest per la serra de Collserola.

Els primers pobladors de Barcelona van tenir una percepció d'aquest espai ben diferent de la que tenen els barcelonins d'avui dia quan pugem al Tibidabo i, amb el soroll de la Talaia mecànica a l'esquena, veuen per primer cop sencera la ciutat on viuen.

Fa uns 450.000 anys van aparèixer alguns homínids a la península Ibèrica. Eren molt pocs individus, agrupats en petites comunitats nòmades, i rondaven per regions molt

extenses cercant fruits i tubèrculs per recollectar i animals per caçar. Molt probablement algun grup d'aquests homínids es va estar, poc o molt, al territori que ara ocupa la ciutat de Barcelona, tot i que, en l'espai que avui dia és la ciutat, no ha quedat cap traça d'aquella època i, per tant, només podem especular. De fet, les restes d'aquests primers homínids sempre han estat molt escasses i no tan sols per la gran quantitat de temps que ha passat, sinó també perquè simplement n'hi havia tan pocs i duien una vida tan de subsistència que poques deixalles podien abandonar.

Tot i això, Barcelona pot presumir de tenir unes restes prehistòriques de primer ordre. L'any 1990 es van descobrir restes neolítiques al voltant de la caserna de Sant Pau i al Morrot, a la muntanya de Montjuïc. No hi ha cap vestigi del passat que no sigui interessant, però aquestes restes són especialment encisadores. Al Morrot, fa potser més de set mil anys, els primers barcelonins van començar a explotar la muntanya i a extreure'n pedra i materials que van utilitzar per construir estris: puntes de llança, percussors, ganivets... Van crear el que els prehistoriadors anomenen una indústria lítica, és a dir, una pedrera amb taller al costat. La producció d'aquestes eines va ser molt important i va durar segles. En les excavacions que s'hi han fet, s'han trobat més de dotze mil fragments, alguns en relatiu bon estat, la qual cosa indica que aquells primers barcelonins disposaven d'una indústria prou important per comerciar. Igual que els seus coetanis del jaciment de variscita de Gavà, una pedra semipreciosa, els barcelonins del Morrot van produir molt més del que necessitaven. Eren gent espavilada, doncs, i amb el que els sobrava devien obtenir eines de pedra, productes i matèries primeres d'altres terres.

El terreny on s'estaven era prou confortable. Llavors, en aquella zona, hi havia maresmes i alguns petits llacs, a més de les rieres i els rierols que baixaven de Collserola. A part d'aquestes maresmes i vies fluvials, tota la resta de terreny devia estar ple d'arbres, un bosc bàsicament de roures, tret de la banda del Llobregat, on devia haver-hi força alzines i pins. No és un paisatge desconegut al Mediterrani; encara que a hores d'ara aquests boscos immensos arran de mar no són gaire habituals a causa de la construcció d'edificis i la urbanització de la costa, en algunes zones mediterrànies s'han conservat prou bé. Amb tants boscos, no és estrany que s'hagin trobat nombrosos vestigis dels incendis que van assolir el territori, sovint focs de poca extensió, probablement provocats per l'home per tal de fer espai per al conreu. Encara que no sabem del cert què menjaven aquells homínids del Morrot, es pot suposar que si fa no fa el mateix que els seus veïns miners de Gavà, situats només una quinzena de quilòmetres al sud: molts cereals conreats, espàrrecs i tubercles, fruites, peixos d'arran de costa i peixos dels petits llacs, petxines, conills o llebres, senglars, cérvols, i, tenint en compte que el procés de domesticació dels animals ja havia començat, probablement porcs, cabres, xais, i fins i tot potser algun bou o algun ànec. No està malament.

Però, en l'àrea que avui ocupa Barcelona, no tan sols hi vivien animals casolans. Al barri de les Corts, en concret a la plaça de la Concòrdia, una de les places més intensament humanes del barri, s'han trobat restes d'hipopòtams; elefants, a Horta i a Pedralbes; cavalls, al Poblenou; tortugues i rinoceronts, a Gràcia...; animals que ara són més propis del zoològic del parc de la Ciutadella que no pas dels carrers de la ciutat. Sembla increïble que els barcelonins en altres temps hi convisquessin.

Al voltant de la fàbrica de puntes de llança, percussors i ganivets de pedra de Montjuïc, es va consolidar un assentament. S'han trobat sepulcres al carrer de Sant Pau, no gaire lluny del Morrot, que proven que aquells homes i dones tenien una vida espiritual, amb rituals d'enterrament. Unes comunitats que tenien unes desenes d'individus com a màxim, segur que mantenien internament uns llaços afectius molt poderosos. Que algú es morís, doncs, tot i que era freqüent, no era simplement un fet quotidià, era un cop per a la comunitat. En el segle XXI, i segons la sensibilitat de cadascú, la mort dels desconeguts no acostuma a causar un gran dolor: som tants... Però, en una època en què no hi havia desconeguts, perquè era relativament poc habitual conèixer algú que no fos directament o indirectament de la pròpia família, la mort d'un individu havia de resultar impressionant per a tota la comunitat. Segur que, morís qui morís, hi tenien records compartits. Acompanyar el mort, acomboiar-lo per al viatge cap al més enllà, era, doncs, del tot necessari per a aquells primers barcelonins.

Els sepulcres per als enterraments de Sant Pau devien estendre's força més enllà d'aquest carrer proper a Montjuïc. El 2012, quan es feien les obres de remodelació de la plaça de la Gardunya, tot just al darrere del mercat de la Boqueria, es va trobar la tomba d'una dona adulta situada en posició fetal. L'havien posada en una rasa a dos metres de profunditat amb una urna funerària al costat plena de menjar. A més, duia una polsera de variscita, que algú havia dut des de Gavà, i un collaret d'esteatita amb un penjoll d'un ullal de senglar. Podria ser que els parents de la dona, per una raó o altra, haguessin escollit un racó solitari per enterrar-la, però això no era gens habitual. Més aviat hem de suposar que, a part d'aquesta tomba, n'hi devia haver

força més, i, si no s'han trobat, és perquè o han estat destruïdes pel temps o bé, simplement, els edificis que hi ha a la zona impedeixen de fer més excavacions per cercar-les. Si és així, potser hauríem de parlar de la fundació de la ciutat molt abans del que hem fet fins ara.

El pla de Barcelona

A més de l'assentament de la pedrera de Montjuïc, segur que hi va haver més presència humana al pla de Barcelona. Però no cal saber gaire arqueologia per entendre que l'extrema urbanització de la ciutat no ha facilitat la localització de les restes d'aquesta petja humana. D'altra banda, els vestigis antics sempre han fet nosa als constructors i això, sens dubte, ha contribuït a la desaparició de molts objectes, ruïnes i restes. Ara bé, el fet que s'hi hagin trobat alguns rastres, tot i que escassos, fa pensar que l'activitat d'aquells homes i dones de fa set mil anys al territori de la futura ciutat va ser intensa.

El pla de Barcelona era prou arrecerat del mal temps, protegit dels vents per la serralada de Collserola, amb força coves i aixoplucs naturals a Montjuïc, amb aigua abundosa, força menjar... No es podia demanar més, sens dubte; i, per tant, no és estrany que en aquell territori relativament extens, d'un centenar de quilòmetres quadrats aproximadament, els homes del neolític s'hi sentissin bé.

D'altra banda, en una època on no hi havia camins, la ruta habitual per desplaçar-se passava, sempre que fos fàcil, per les lleres dels rius i la costa. A Catalunya, la costa entre Blanes i el Garraf és relativament plana i permet el trasllat i la comunicació sense gaire problema. A més, té rius que la

trenquen i que permeten el pas cap a l'interior. Però encara hi ha una característica del territori de la ciutat que sovint passa desapercebuda. Tot i que abans el pla de Barcelona no era tan gran com ara, era l'extensió més ampla de terreny que hi havia en l'andana litoral. Això comportà que, de tot aquest territori llargarut costaner, el lloc més adient per situar un poblament amb possibilitats de creixement fos el pla. No tan sols tenia bona comunicació nord-sud, sinó que les lleres dels rius Llobregat i Besòs, permetien introduir-se fàcilment en l'interior del país. A més, aquests dos rius, gràcies a afluents o al fet que connecten amb altres rius i rieres, també permetien superar els obstacles costaners del nord i del sud del pla de la ciutat. No és estrany, doncs, que Barcelona hagi esdevingut capital de Catalunya. Era el territori més adient per al desplegament dels seus habitants.

Amb el temps el pla ha crescut i continua creixent, guanyant terra al mar. Els dos rius principals i les moltes rieres que baixen de la muntanya han aportat, al llarg dels segles, terra i més terra que ha fet avançar la línia de la costa i ha provocat que el port de Barcelona, sovint cegat per la sorra arrossegada per les rieres, hagi hagut de ser dragat molts cops. En vista de tot això, les restes del passat més remot de la ciutat estan relativament allunyades de la costa actual, tret de les que es troben en les elevacions que antigament hi havia a prop del mar: Montjuïc i el mont Tàber, situat a on hi ha actualment el nucli dur del poder municipal i del país, a la plaça de Sant Jaume, el carrer del Paradís, al darrere de la catedral.

De restes prehistòriques, a Barcelona se n'han trobat en diversos indrets. El més particular, potser, és al turó de Monterols, a la cantonada entre el carrer de Muntaner i el

carrer de Copèrnic. En aquest punt, el 1917, quan s'anava a construir un edifici, es va descobrir una tomba feta amb lloses planes que formaven una mena de caixa de pedra de 80 x 60 cm i a dins hi havia un barceloní; bé, alguns dels seus ossos i dues fulles de sílex de fa uns cinc mil anys. Durant bona part del segle xx, aquesta tomba va ser la més lloada pels arqueòlegs barcelonins i de la qual més cofois se sentien. Però, al final de segle passat, quan van començar a fer-se excavacions de manera més sistemàtica i es van trobar els jaciments del Morrot i de Sant Pau, l'anomenada d'aquest sepulcre va decaure.

Ara, i mentre esperem que es continuïn fent troballes a mesura que els edificis barcelonins ho permetin, es pot afirmar que durant el neolític, i molt probablement abans, hi va haver homes i dones que van fer de la terra de Barcelona la seva terra. Entre els estudiosos de la prehistòria hi ha discussions enceses sobre si els grans canvis del neolític, el que s'ha anomenat revolució neolítica, es van generar a Catalunya i al País Valencià de manera natural, al mateix temps que a altres pobles del Mediterrani; o bé van arribar de fora, gràcies a pobles nòmades que van fer conèixer les noves tècniques als habitants de la regió. Fos el que fos i passés el que passés realment, poc els devia importar a aquells primers barcelonins. Durant el neolític, els assentaments convivia amb el nomadisme i pel poblat o poblats barcelonins devien passar molts grups que devien aprendre del que ja sabien els sedentaris, mentre que els vilatans es devien enriquir amb els coneixements d'aquells passavolants.

Els laietans

En tot cas, tots aquests vestigis neolítics mostren societats on conviuen diverses poblacions no gaire llunyanes que comercien, es relacionen i, probablement, es fan mal quan pensen que és necessari. Sense que s'hagués de produir cap esdeveniment extraordinari, de mica en mica s'observa que amb el temps algunes d'aquestes poblacions mantenen uns lligams tan estrets i permanents que esdevenen un sol poble o, com a mínim, una sola cultura. A molts llocs de la península Ibèrica i del que ara considerem migdia i sud de França, es produeix el mateix procés. La societat neolítica s'havia tornat massa complicada per continuar sent aquella mena d'Arcàdia idíl·lica que ens fan imaginar algunes pel·lícules. Han aparegut les armes de bronze, el conreu de la terra ja no és un invent nou; la ceràmica ja es fa d'una manera més seriada; les xarxes de comerç, que abracen centenars de quilòmetres, són força estables. En definitiva, és una altra societat, una societat que produeix molts més aliments i que, en conseqüència, pot abastir molts més individus. Aquests grups ja més nombrosos de població s'aniran acostumant de mica en mica a viure en un indret determinat. Els nòmades que viuen de la cacera i de la recollecció han deixat pas als agricultors i els ramaders. De la gent del neolític hem passat als ibers.

Això del nom d'iber els hauria resultat ben estrany, a aquella gent, si ho haguessin arribat a sentir! Ningú no es deia ni es reconeixia amb aquest apel·latiu, perquè és el nom que els van posar, força segles després, uns visitants molt particulars: els romans. Els romans donaren el nom d'Hiberus al riu que ara coneixem com a Ebre. Doncs bé: qui eren els ibers? Resposta: els que vivien on hi ha el riu

Hiberus. Ja es veu que la geografia no era la disciplina que dominaven més els romans, perquè van acabar considerant ibers tots aquells que vivien a la major part del territori de la península Ibèrica, en regions ben allunyades del riu Ebre.

D'altra banda, es diu sempre que els ibers van aparèixer i, de fet, com hem apuntat, no van aparèixer d'enlloc: ja hi eren. Els ibers simplement eren els pobladors dels territoris que van començar a constituir uns lligams i unes institucions que, sovint, comprenien més d'una població. A més, és probable que es produís una certa immigració provinent del sud de la Península que hauria aportat algunes característiques culturals als ibers catalans. No tenim gaire clar com estaven organitzats els homes i les dones del neolític, si hi havia un grup que manava sobre els altres o si disposaven d'una mena d'Església jerarquitzada, encara que sospitem que sí. En canvi, el que sí que està clar en els ibers és que hi havia una aristocràcia, uns grups familiars que manaven sobre la resta, que es quedaven de grat o per la força amb part dels fruits de la feina dels altres habitants de l'indret. Dels ibers, que són recognoscibles durant uns cinc-cents anys, des del segle VI aC fins al I aC, en sabem molt i, al mateix temps, en sabem ben poc. Però no són tan desconeguts i misteriosos per haver alimentat prou llegendes, cosa que ha comportat un cert oblit. I tot això es deu a una mancança relativament curiosa: no entenem el seu idioma, encara que sabem perfectament com sonava. Dels diferents tipus d'alfabet que van fer servir els ibers, el que s'utilitzava a Catalunya permet reconèixer els signes i, per tant, llegir-lo. Ara, no s'entén res de res, només algunes paraules que els textos romans i grecs van recollir, sobretot d'indrets determinats del territori. No s'ha trobat encara, potser perquè no existeix, cap mena de pedra de Rosetta que per-

meti traduir l'iber. I és una llàstima, perquè un descobriment d'aquesta mena provocaria un entusiasme per saber què feia aquella gent que, a hores d'ara, no existeix en absolut.

Els ibers que vivien a Barcelona eren els laietans. Els anomenem així des que ho van fer els romans. Però els romans no es van inventar el terme del tot. Al segle II abans de Crist, quan Roma ja controlava més o menys el territori, apareixen algunes monedes iberes amb la inscripció *Laiiesken*, origen de la paraula *Laietania*. Per tant, almenys cap al final de la seva existència com a poble, ells mateixos s'anomenaven *laietans*, tal com els coneixem ara. El nom pot provenir de molts llocs, però és possible que sorgís d'una de les seves poblacions més importants, anomenada *Laie*, que devia estar situada a la muntanya de Montjuïc. En aquest poblat, del qual no s'han trobat restes, hi devia confluïr tot el comerç d'aquell territori, que era força extens. Anava, aproximadament, des de Blanes, al començament de la Costa Brava, fins a la desembocadura del Llobregat; i, per l'interior, es devia estendre més enllà de Terrassa, a uns vint-i-cinc quilòmetres de Barcelona en línia recta.

Laie devia ser l'origen, o potser el nom primitiu, d'un altre poblament més important, *Barkeno*. Poca broma amb *Barkeno*. L'any 1990 es van excavar unes sitges a la muntanya de Montjuïc. Se'n van trobar vint-i-una d'immenses, les més grosses del nord-est de la península Ibèrica. Tantes sitges i tan grosses indiquen o bé que *Barkeno* era una vila relativament gran o bé que hi havia una activitat comercial d'exportació i importació de grans molt destacada. O potser les dues coses alhora. El cert és que els arqueòlegs barcelonins pateixen el mateix mal a Montjuïc que a la resta de la ciutat: massa edificacions i infraestructures, que dificul-

ten dur a terme excavacions i trobar restes. Però, de fet, quan tenen l'oportunitat de foradar la muntanya, sovint ensopeguen amb vestigis del passat. Durant les excavacions en què es van localitzar les sitges, també van trobar un mur d'un metre d'ample que probablement formava part del poblat ibèric. Però les restes encara van revelar coses molt més interessants. Els arqueòlegs han trobat indicis que molt abans de la invasió dels romans, el 218 aC, al costat del poblat ibèric de Barkeno a Montjuïc es va instal·lar una mena de delegació comercial romana. Això ens dóna una perspectiva ben diferent de la idea que s'ha tingut durant molt de temps de com van entrar en contacte els romans i els ibers.

La imatge que ens hem forjat dels pobles de l'Antiguitat, que tenien com a principals activitats la guerra i la religió, no sembla que s'adeqüi a la realitat que ens mostren les peces arqueològiques. És evident que d'armes i atuells religiosos se'n troben, però la majoria de vegades les restes que abunden ens mostren elements de la vida quotidiana o peces relacionades amb el comerç. Menjar, riure, viure en comunitat, conrear, cuidar els animals, vendre el sobrant i comprar a d'altres... Aquesta era la vida dels ibers i, pel que es veu, de la major part de pobles d'aquella època, pocs segles abans de Crist. Com passa ara, el grau de sofisticació dels diversos pobles del Mediterrani devia ser molt divers. Mentre que els egipcis ja disposaven d'unes estructures estatals i socials de primer ordre des de feia segles, altres pobles contemporanis devien gaudir d'un nivell de desenvolupament similar als ibers. També existien societats com les de les diverses polis gregues, o les societats fenícies, que eren especialment avançades en molts aspectes, per exemple el comerç. Fenicis i grecs arribaran al llarg dels anys a

les costes catalanes i mantindran contactes més o menys permanents amb els laietans de Barkeno.

Tampoc en això es posen d'acord els historiadors. Per a uns, la influència d'Empòrion, la colònia grega situada al nord de la Costa Brava, al costat d'on hi ha ara l'Escala, va ser la principal. Altres, en canvi, pensen que els fenicis cam-paven més per Barkeno, potser els que venien d'Ibussos (Ei-vissa), o, simplement, comerciants cartaginesos. Fossin grecs o fenicis o, fins i tot, els primers romans, el cert és que Barkeno era una ciutat del tot abocada al comerç. Sota la muntanya de Montjuïc hi devia haver un port o s'havia habilitat un lloc on les naus que arribaven poguessin fer les maniobres de càrrega i descàrrega de les mercaderies amb comoditat i a recer del mal temps. Curiosament, o no, és el mateix lloc que ara ocupa el port comercial de Barcelona.

Barkeno va ser una de les ciutats importants de la Laie-tània. Parlar de capital potser és excessiu, entre altres coses perquè tampoc no està gens clar que l'organització dels ibers comportés una estructura administrativa amb capital. A més, altres ciutats laietanes, de les quals sí que s'han trobat restes importants, eren prou grans per optar al títol honorífic de primera ciutat del país. La més destacada probablement era la de Burriac, a prop de l'actual població de Cabrera de Mar, a uns trenta quilòmetres al nord de Barcelona. Tampoc no es pot menystenir el poblat de Puig Castellar, a Santa Coloma de Gramenet, a poca distància del centre de Barcelona. A hores d'ara es pot visitar i fer-se una idea del que representava viure en un turó ben fortificat i defensat a prop del mar. O el Mas Boscà, a Badalona, també sobre un turó i fortificat. De fet, fins ara, s'han trobat una vintena de poblats a Barcelona i al seu voltant.

Ara bé, fa de mal pensar tantes edificacions dels laietans

sobre turons i amb fortes defenses. Ningú no inverteix temps i esforços a fer murades si no tem que algú l'ataqui. I encara que en temps dels ibers hi havia llops a la serra del litoral de Barcelona, no sembla que aquestes defenses tan importants fossin construïdes per defensar-se d'alguna queixalada. Més aviat cal sospitar que aquells que queixalaven els laietans eren tan humans com ells. I per què s'havien de defensar tant? Doncs molt probablement perquè, en aquella època, tenir ramats, collites i mercaderies per comerciar no estava a l'abast de tothom. És molt possible que hi hagués bandes d'homes i dones que recorrien el territori a la recerca d'oportunitats, de vegades pacífiques i de vegades no. A més, quan en alguna zona hi havia escassetat, la temptació d'anar a veure què es podria trobar unes hores de marxa més enllà devia ser gran. I no podem oblidar l'aparició dels mercaders forans, que arribaven en vaixells i tampoc no devien ser sants; o les expedicions, més llunyanes, a la recerca de botins, que podien arribar per terra des de qualsevol lloc.

També hi ha teories que ens donen una visió més pacífica dels laietans. Segons alguns arqueòlegs, el fet que les poblacions iberes laietanes estiguin gairebé sempre sobre d'un turó no significa que els ibers patissin de paranoia o estiguessin en guerra constantment. Simplement eren allà perquè els poblats ibèrics es van formar en els mateixos espais on ja hi havia poblaments neolítics. La gent del neolític sí que havien necessitat llocs de defensa, i els ibers, simplement, es van quedar als llocs on, tradicionalment, s'havia viscut en aquell territori.

Els llibres d'història, que acostumen a jugar amb els segles com qui juga amb xavalla, no solen fer èmfasi en el fet que, quan es parla d'una civilització o d'un poble, rarament es fa referència a un període d'uns anys en concret, sinó a un

llarg procés d'una societat en evolució. Sembla que, quan comença una cultura, resta immutable fins a la seva desaparició. I això, no cal ser gaire espavilat per adonar-se'n, no pot ser de cap de les maneres. Les civilitzacions i els pobles canvien molt amb el temps. És cert que l'acceleració dels darrers dos o tres segles fa pensar que totes les cultures anteriors eren estàtiques, però no és veritat. Els ibers, els laietans, van existir des del segle VI aC fins al segle I aC. Al llarg de cinc-cents anys, segur que hi va haver episodis de tota mena, i el que pot ser vàlid per als primers anys no ho és per als posteriors. Segur, per exemple, que hi va haver episodis violents, encara que no n'ha quedat cap constància arqueològica.

I com vivien els ibers prebarcelonins? Podem imaginar que, més o menys, com els seus coetanis de la Grècia clàssica. Potser eren una mica menys sofisticats en alguns aspectes, és cert, però el seu dia a dia era molt similar. Com els grecs —o com els etruscs, els cartaginesos o els fenicis del seu moment—, els ibers saben fer anar les fargues i construeixen armes de metall o estris per conrear la terra; saben escriure; encunyen moneda, encara que només sigui cap al final de la seva civilització. No són, per tant, cap mena de poble primitiu i la prova és l'armament tan elaborat que ells mateixos es van construir. Des de llances a malletes de ferro, cascs amb crinera, escuts allargats ben pesants, cavalleria i espases, la majoria llargues i pesants, encara que altres ibers fronterers amb els laietans fan servir de manera més habitual l'espasa curta de dos talls, que tant espantava els romans. Tant, que finalment l'adoptaren com a pròpia i en van equipar les seves legions. Els romans, que quan va tocar van combatre els ibers amb ferocitat, van apreciar les seves habilitats guerreres i sovint els van contractar com a mercenaris en els seus exèrcits. Els ibers sabien lluitar

en formació, eren valents i menystenien el risc personal.

L'armament dels laietans no és una qüestió menor. Per la mena d'escuts i per les mesures defensives que adoptaven, hem de pensar en ells com a gent molt ben organitzada. De fet, quan els romans hi van haver de lluitar, es van quedar esparverats en comprovar que no fugien, com passava sovint amb altres indígenes del nord d'Itàlia, Alps enllà. Els ibers aguantaven les escames de les legions romanes en formació i, fins i tot en les derrotes, procuraven mantenir un cert ordre i força disciplina. Per això, per aquestes habilitats bèl·liques i culturals d'aquell poble, sovint els qui van formar la guàrdia personal de molts emperadors van ser hispans o ibers romanitzats, com es vulgui dir. Ara bé, en una època en què la vida dels emperadors no estava gaire cotitzada, tot s'ha de dir.

El poble iber, i específicament els laietans, continuen, però, encara avui dia submergits en una mena de boira històrica. Formen part del que els historiadors anomenen, amb un toc pedant, la protohistòria; és a dir, la història dels pobles explicada per tercers. En definitiva, com que no entenem l'idioma iber, ens hem de refiar del que ens van explicar d'aquell poble els romans i, en menor mesura, els grecs. La visió d'algú que va ser el teu enemic i que, en el millor dels casos, va acabar sent el teu amo, no sembla la més imparcial del món. Però no en tenim d'altra, excepte les fonts arqueològiques, que sempre són massa concretes i no ens ofereixen gaires explicacions. Així, no sabem si viure al pla de Barcelona va resultar dur o meravellós per als laietans; si Barkeno va existir al peu del mont Tàber o, simplement, va ser una extensió de Laie al peu de la muntanya de Montjuïc; si tota aquella vintena de nuclis de poblaments del pla formaven part d'una sola comunitat, en la ment dels laietans, o més

aviat eren pobles poc avinguts. No ho sabem, però segur que els habitants de Barkeno, com passa amb els barcelonins actuals, devien tenir una relació d'amor i odi ben apassionada amb la seva ciutat. Potser la prova està, simplement, en la inscripció d'unes monedes que mostra que aquells ibers se sentien identificats amb la vila. Hi ha, o més pròpiament s'ha de dir hi havia, dues monedes antigues amb la inscripció *Barkeno*. Ara només se sap on és una, exactament al Museu Nacional de Dinamarca, a Copenhaguen. La va comprar l'any 1847 un colleccionista danès a un antiquari de París i va acabar a les vitrines del museu. L'altra era a Barcelona, però el 1936, en el decurs del caòtic inici de la Guerra Civil, va desaparèixer, juntament amb moltes altres monedes antigues que eren al Museu Nacional d'Art de Catalunya, i mai més se n'ha tornat a saber res. La col·lecció del Gabinet Numismàtic va ser empaquetada i enviada a França, però justament el paquet on hi havia la moneda ibèrica es va perdre.

Alguns arqueòlegs pessimistes de les universitats catalanes estan convençuts que la moneda, que era de plata, va ser venuda o fosa i que mai més no se'n sabrà res. La facció optimista del gremi de l'arqueologia catalana, en canvi, està convençuda que un dia o altre el dracma de plata amb la inscripció de Barkeno tornarà a surar i retornarà al museu. Si tenim en compte que durant la Guerra Civil bona part de les monedes que es conservaven a Espanya i a Catalunya van ser foses o malvenudes per sufragar l'exili, en alguns pocs casos daurat, em temo que no es poden tenir gaires esperances que la moneda retorni algun dia a la ciutat.

Mentre els laietans encunyaven els seus dracmes, a imitació dels veïns grecs que vivien a Empòrion, uns altres visitants començaven a ocupar sense fer gaire soroll, almenys al principi, el territori. Eren els romans.